

Archeologisch onderzoek Toegangspoort Abdijhoeve Ten Bogaerde (Koksijde)

Colofon

Ruben Willaert bvba

Auteur: J. De Gryse & T. Boncquet

Foto's en tekeningen: Ruben Willaert bvba

In opdracht van: Aquastra bvba

D/2015/12.814/16

© Ruben Willaert bvba, Sijsele, 2015

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van Ruben Willaert bvba.

Ruben Willaert bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

INHOUD

Inhoud.....	3
1. Inleiding	5
1.1. Kader	5
1.2. Onderzoekopzet en uitgangspunten	7
1.3. De abdijhoeve Ten Bogaerde: ontstaan en beknopte evolutie.....	7
1.4. Toegangspoort van Ten Bogaerde.....	10
1.4.1. aanleg en Inplanting.....	10
1.4.2. typologie, bouwhistorische kenmerken en evolutie.....	10
1.4.3. Onderzoeksvragen	13
2. Methode	14
2.1. Algemeen	14
2.2. Begeleiding	14
2.3. Uitwerking en databeheer	15
3. Resultaten	16
3.1. Stratigrafie.....	16
3.2. Sporen en structuren	17
3.3. Noordelijke binnenmuur van het poortgebouw	17
3.4. Zuidelijke binnenmuur van het poortgebouw.....	20
3.5. Zone ter hoogte van de middensteunbeer	21
3.6. Interpretatie	24
3.6.1. noordelijke binnenmuur van het poortgebouw	24
3.6.2. Zuidelijke binnenmuur van het poortgebouw	24
3.6.3. Zone middensteunbeer.....	24
4. Conclusies	25
5. Bibliografie	26
6. Bijlagen	27

Administratieve gegevens van het onderzoeksgebied

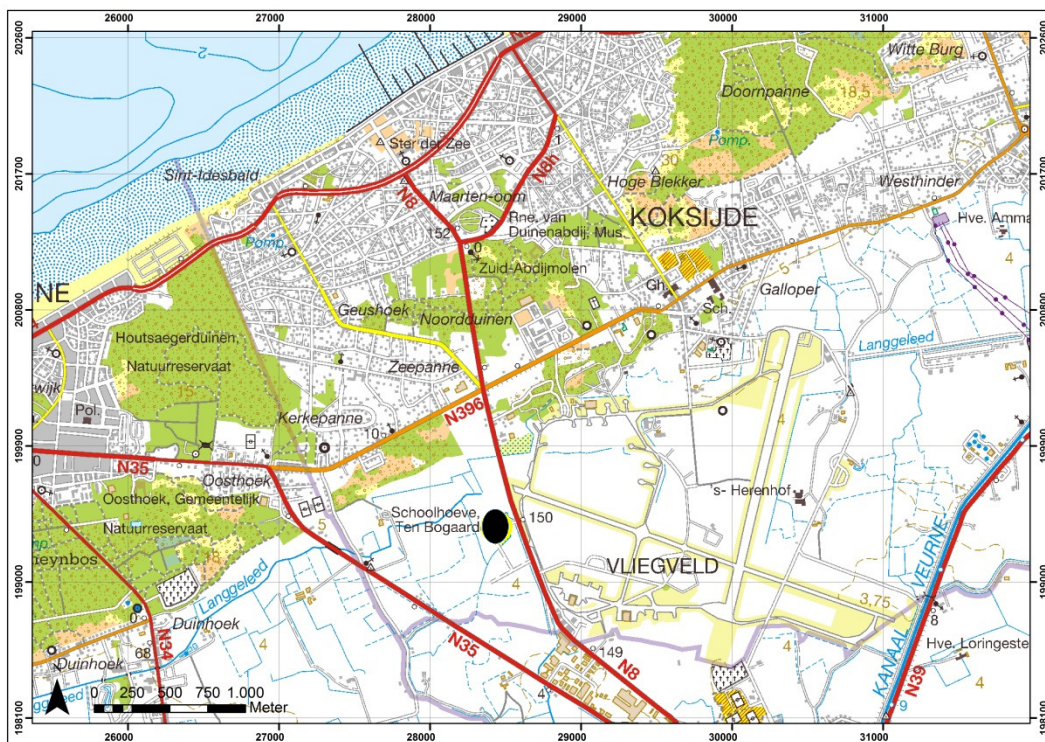
Provincie:	West-Vlaanderen
Gemeente:	Koksijde
Kadastrale gegevens:	Afdeling Koksijde 3, Sectie C, perceel 266H
Opdrachtgever:	Aquastra bvba
Projectverantwoordelijke:	T. Boncquet
(vergunninghouder):	Ruben Willaert bvba T: 050/36 28 20 E: info@rubenwillaert.be
Bevoegde overheid:	Gemeente Koksijde Abdijmuseum Ten Duinen 1138 Koninklijke Prinslaan 6-8 8670 Koksijde T: 058/53 39 58 E: alexander.lehouck@koksijde.be
Wetenschappelijke begeleiding:	A. Lehouck (gemeentelijk archeoloog Koksijde)
Metaaldetectie:	T. Boncquet
Nr. opgravingsvergunning:	2015/485
Nr. vergunning metaaldetectie	2015/485 (2)
Projectcode:	KO-TB-15
Uitvoering van het veldwerk:	5/10/2015 – 6/10/2015
Beheer en plaats documentatie:	Abdijmuseum Ten Duinen 1138
Beheer en plaats van stalen en vondsten:	NVT
Opp. Projectgebied:	45,24m ²
Opp. Onderzocht gebied:	45,24m ²

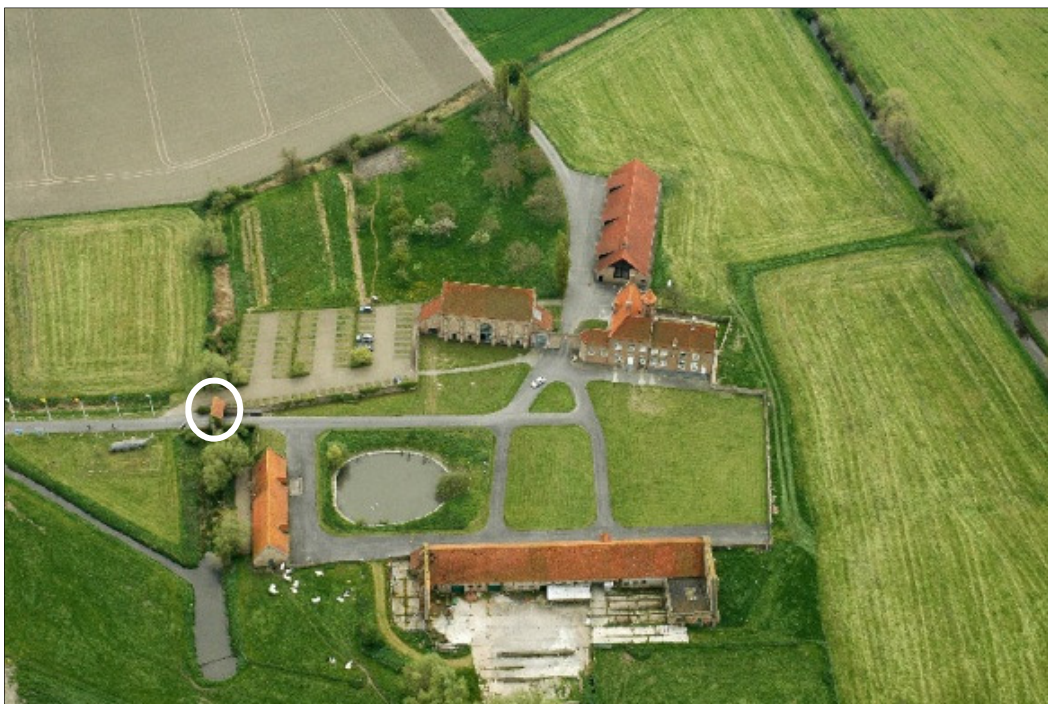

1. INLEIDING

1.1. KADER

Figuur 1. Topografische kaart, met aanduiding van de onderzoekslocatie (zwart)

Figuur 2. Aanduiding van de onderzoekslocatie binnen de abdijhoeve Ten Bogaerde (http://nl.tenduinen.be/ten_bogaerde_abdijhoeve/default.aspx?PG=2189&id=1000)

Figuur 3. Toegangspoort straatzijde (©LMS Vermeersch)

Figuur 4. Toegangspoort erfzijde (©LMS Vermeersch)

Op 5 en 6 oktober 2015 voerde Ruben Willaert bvba, in onderaanneming van Aquastra bvba en in opdracht van de gemeente Koksijde, een beperkt archeologisch onderzoek uit ter hoogte van het poortgebouw van de abdijhoeve Ten Bogaerde (gem. Koksijde). Het onderzoek kadert binnen de restauratie van het poortgebouw.

De abdijhoeve Ten Bogaerde ligt op het grondgebied van de gemeente Koksijde (prov. West-Vlaanderen), ten westen van de Ten Bogaerdelaan (fig. 1). Het onderzoeksgebied is kadastraal gekend als Gemeente Koksijde, Afdeling 3, Sectie C, perceel 266H.

Het poortgebouw is, samen met 5 andere bouwkundige elementen van de abdijhoeve, beschermd bij K.B. van 29 januari 1952, gewijzigd bij M.B. van 22 april 1990. De toegangspoort is bovendien gelegen binnen het beschermde landschap “Duin-Polder overgangszone (M.B. 02/05/2001) en binnen het beschermde dorpsgezicht “Abdijhoeve Ten Bogaerde en Ruime Omgeving” (M.B. 23/07/1989)¹.

De archeologische waarnemingen en de uitwerking van de onderzoeksresultaten werden uitgevoerd door T. Boncquet (projectverantwoordelijke-archeoloog) & J. De Gryse (archeoloog).

1.2. ONDERZOEKSOPZET EN UITGANGSPUNTEN

De vraagstelling van het onderzoek is gericht op het begrijpen van de sporen en structuren binnen de evolutie van het poortgebouw of wat er zich eventueel daarvoor afspeelde.

Uitgangspunten voor het onderzoek vormden de bijzondere voorwaarden bij de vergunning voor een archeologische opgraving: Koksijde, Ten Bogaerdelaan 10 (poortgebouw) (2015/485).

1.3. DE ABDIJHOEVE TEN BOGAERDE: ONTSTAAN EN BEKNOPT EVOLUTIE

Vanaf de 12de eeuw ging de abdij Ten Duinen zich actief toeleggen op het inpolderen van het IJzerestuarius². Dankzij deze activiteiten, alsook door tal van schenkingen, nam het grondbezit van de duinenabdij in deze periode exponentieel toe. Er ontstond een nieuwe vorm van domeinbeheer, gekenmerkt door een sterk gecoördineerde aanpak. Als gevolg van de nieuwe landbouweconomische politiek van de abdij werden net achter de duinengordel grootschalige landbouwbedrijven (*grangiae*) opgericht: de Hemme (Ramskapelle, 1129), Allaertshuizen (Wulpen, 1138/1139) en Ten Bogaerde (Koksijde) (fig. 5).³ Laatstgenoemde bevond zich op amper 2km van de duinenabdij en vervulde omwille van deze reden een zeer centrale functie.

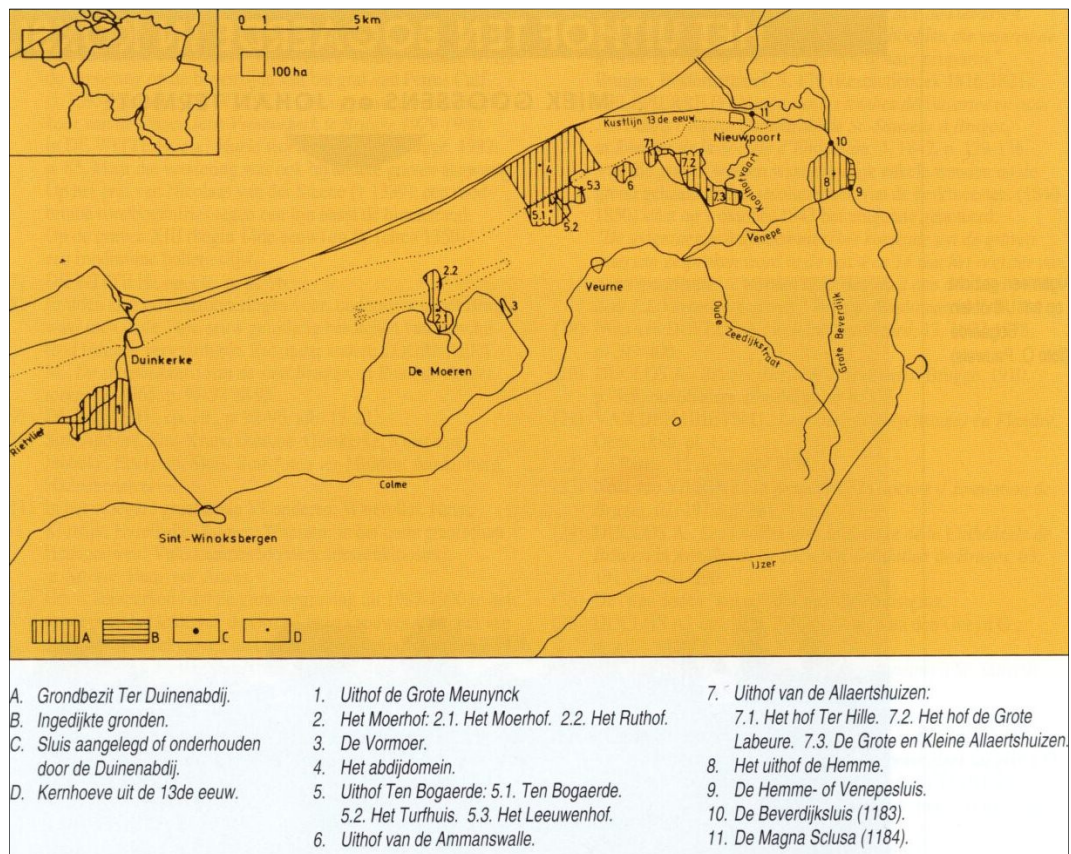
---

¹ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/relict/16300>

² DE KRAKER 2005, LEHOUCQ & VAN ACKER 2012.

³ DE KRAKER 2005, LEHOUCQ & VAN ACKER 2012. Volledigheidshalve dient opgemerkt te worden dat vanaf 1187 ook gronden in het huidige Zeeuws-Vlaanderen verworven werden. In Kloosterzande werd een uithof opgericht.

Figuur 5. Het domein van de abdij Ten Duinen ten westen van de IJzer op het einde van de 13de eeuw (GOOSSENS & TERMOTE 1995, 50)

Wat het ontstaan en de evolutie van het uithof Ten Bogaerde betreft, bestaat nog heel wat onduidelijkheid. Volgens de kroniekschrijver A. De But werd onder abt Robbrecht van Brugge (1138-1153) door Wouter Cath en zijn erfgenamen Reinverd en Erkenboud een schenking gedaan aan de abdij⁴. Volgens het Compendium van C. De Visch moet deze schenking tussen 1143 en 1148 gesitueerd worden⁵. De eerste duidelijke vermelding van Ten Bogaerde komt voor in een oorkonde van 1184. De term *grangia* wordt, m.b.t. het uithof Ten Bogaerde, voor het eerst gebruikt in 1197⁶.

Zowel in het uithof van de Hemme als in Allaertshuizen en Ten Bogaerde werden, in het kader van de landbouweconomische politiek van de duinenabdij, monumentale, bakstenen schuren opgetrokken. Deze schuren, gebruikt voor de opslag van landbouwopbrengsten, namen telkens een centrale plaats in binnen een vierkant, omgracht domein⁷. In Ten Bogaerde zijn zowel de resten van de schuur als de gedeeltelijk bewaarde walgracht, naast de toegangspoort, nog bewaard.

Wanneer deze elementen tot stand gekomen zijn, blijft voorlopig een vraagteken. Volgens de kroniekschrijvers gebeurde dit onder abt Nicolas van Belle (1232-1253). De oudste elementen van de *grangia* gaan m.a.w. terug tot de 13de eeuw.

⁴ DUBOIS & HUYGHEBAERT 1966, 376; SCHOCAERT 2003, 67-69.

⁵ DUBOIS & HUYGHEBAERT 1966, 376; SCHOCAERT 2003, 67-69.

⁶ LEHOUC 2011.

⁷ GOOSSENS & TERMOTE 1995, 51.

Over de verdere evolutie van de site in de late Middeleeuwen is slechts weinig informatie voorhanden. Op het einde van de 16de eeuw, tijdens de godsdiensttroebelen, liep de abdij zware schade op⁸. Onder andere het oorspronkelijke dakgebinte van de schuur ging volledig in de vlammen op; ook het metselwerk liep in deze periode zware schade op. Na de definitieve opgave van de Duinenabdij koos abt Laurentius Van den Berghe (1583-1606) het uithof Ten Bogaerde als nieuwe abdijsite⁹. Ca. 1600 ging de uitbouw van de abdijsite Ten Bogaerde definitief van start (fig. 6). Tijdens deze periode werden de kerk en het abtsgebouw, beide nog bewaard, opgetrokken.

Figuur 6. Het uithof Ten Bogaerde (1645) (Terrier van de onroerende bezittingen in het Westkwartier door Louis de Bersacques, 1645, Archief Grootseminarie Brugge, *Ten Duinen en Ter Doest, Rekeningen*, nr. 172, f. 40v)

In 1627 werd de abdij verlaten en trokken de geestelijken zich terug binnen de stadsmuren van Brugge. De hoeve bleef in eigen uitbating tot het einde van de 17de eeuw. Tot na de Franse Revolutie blijft de hoeve een pachthoeve; later kwam ze onder beheer van de kerkfabriek van de Sint-Salvatorskathedraal van Brugge.

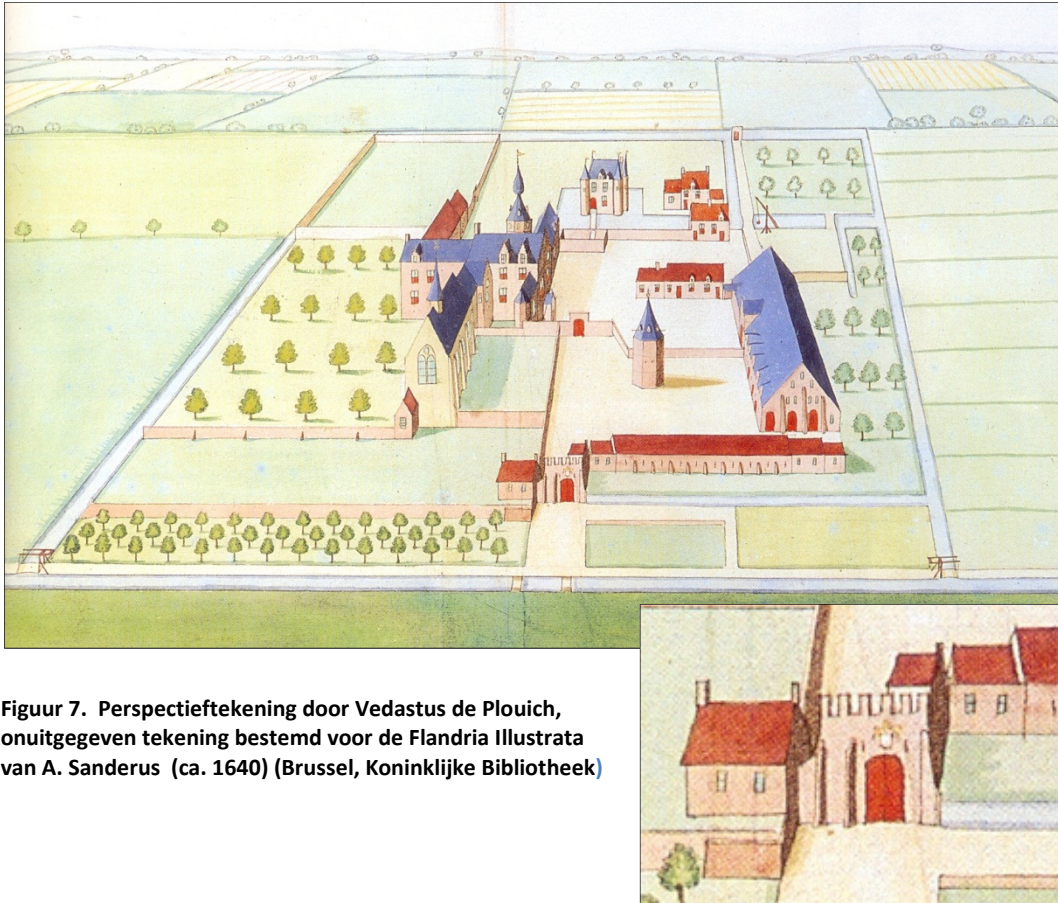
⁸ LEHOUC 2011.

⁹ DUBOIS & HUYGHEBAERT 1966, 414-415; SCHOCKAERT 2003, 391-394.

1.4. TOEGANGSPOORT VAN TEN BOGAERDE

1.4.1. AANLEG EN INPLANTING

De bouw van de poort kadert in de consolidatie en beveiliging van de *grangia*¹⁰. Deze consolidatiefase is te situeren in het tweede kwart/midden van de 13de eeuw. De toegangspoort werd ingeplant op de helling van de dam over de walgracht, zoals o.a. afgebeeld op de perspectieftekening van Vedastus de Plouich (ca. 1640)¹¹. Het voorkomen van muurpoorten (cfr. 1.4.2) op het midden of op het uiteinde van een dam blijkt vrij kenmerkend voor deze middeleeuwse constructies.

Figuur 7. Perspectieftekening door Vedastus de Plouich, onuitgegeven tekening bestemd voor de Flandria Illustrata van A. Sanderus (ca. 1640) (Brussel, Koninklijke Bibliotheek)

1.4.2. TYPOLOGIE, BOUWHISTORISCHE KENMERKEN EN EVOLUTIE

In 2012 werd in opdracht van de gemeente Koksijde een grondig bouwhistorisch onderzoek van de toegangspoort uitgevoerd door Johan Termote¹². Hieronder worden de conclusies opgelijst, die relevant zijn voor het uitgevoerde archeologisch onderzoek.

¹⁰ TERMOTE 2012, 35.

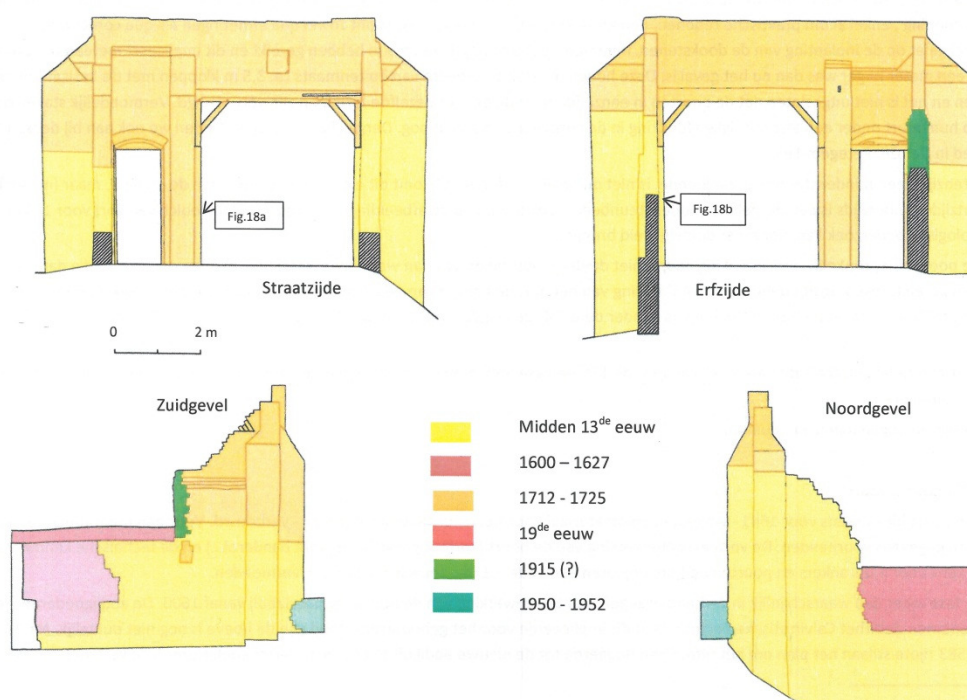
¹¹ Wat deze tekening betreft, dient opgemerkt te worden dat het zuidelijke segment van de walgracht ter hoogte van de toegangspoort verkeerdelijk ingekleurd werd als muurwerk.

¹² TERMOTE 2012.

Typologisch behoort het onderzochte gebouw tot het type van de muurpoort¹³. Dit type bestaat uit een muur gestut door steunberen en voorzien van één of meerdere doorgangen, die door middel van houten poorten konden worden afgesloten. Aan de erfzijde was de poort uitgerust met zijmuren, die het verlengde vormen van de uiterste steunberen. Aan de zijde van de walgracht waren de poorten telkens voorzien van zware, brede steunberen, die tot in de natte gracht aangelegd waren. Steunberen aan de straatzijde komen slechts zelden voor bij dit poorttype. De steunberen aan de erfzijde daarentegen zijn stevig uitgewerkt.

Op basis van de baksteenformaten, metselwerk en metselverbanden konden 3 bouwfases onderscheiden worden. Deze fasen worden schematisch weergegeven in fig. 8-10.

Figuur 8. Poortgebouw Ten Bogaerde, Opstanden (TERMOTE 2012, fig. 29).

Uit het bouwhistorisch onderzoek blijkt dat de fundering van de poort en de noordelijke bekleding van de dam opgetrokken zijn uit onregelmatige bakstenen, vervaardigd in een veldbrandoven¹⁴. Meer bepaald werden bakstenen tot 30cm met een onregelmatige dikte vastgesteld, opgetrokken in een wild verband. De waarneming dat deze bakstenen ook ter hoogte van de steunberen voorkomen, alsook het ontbreken van een duidelijke bouwnaad, lijkt te suggereren dat deze handgevormde en duidelijk minder kwaliteitsvolle bakstenen toch behoren tot de 13de-eeuwse fase.

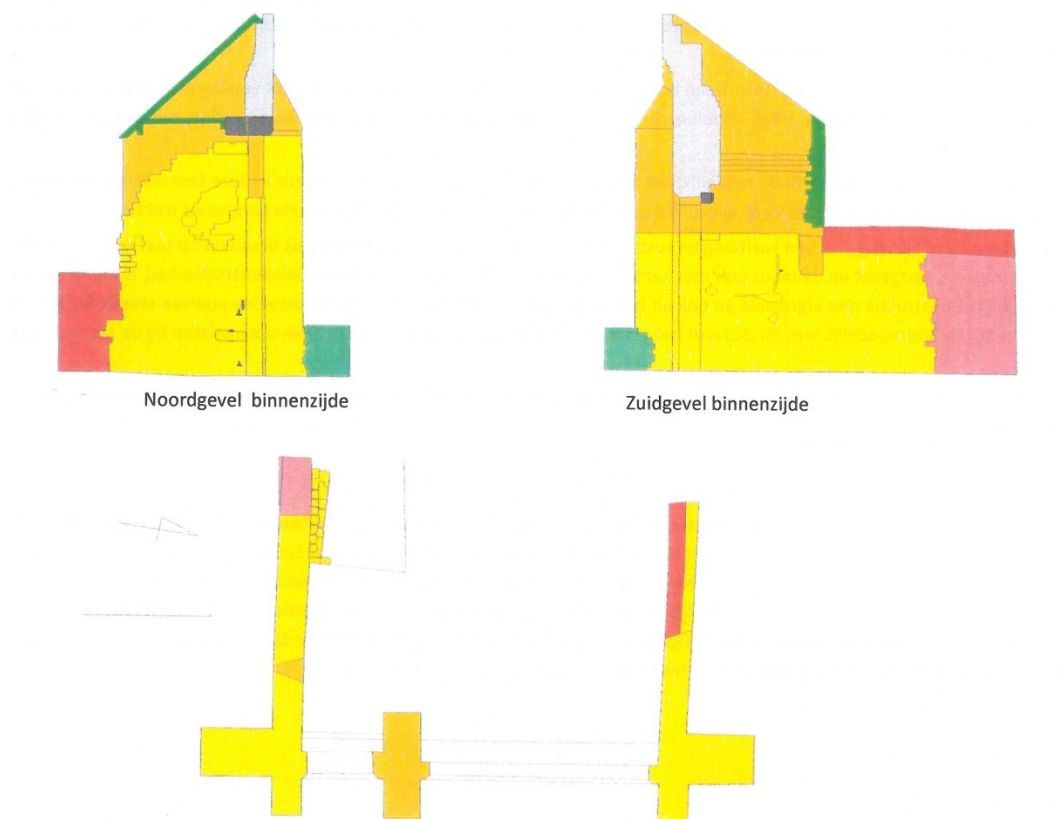
In bovenbouw wordt de 13de-eeuwse fase gekenmerkt door verzorgd metselwerk in Vlaams verband met systematisch gebruik van klezoren op de steunberen¹⁵. Meer bepaald werden regelmatige, roodgele bakstenen van 28/29x13.5x7.5cm aangewend, vervaardigd in een klampoven. In de noordelijke muur is een beperkte zone uitgevoerd in staand verband, wat één

¹³ TERMOTE 2012, 42, bijlage 1.

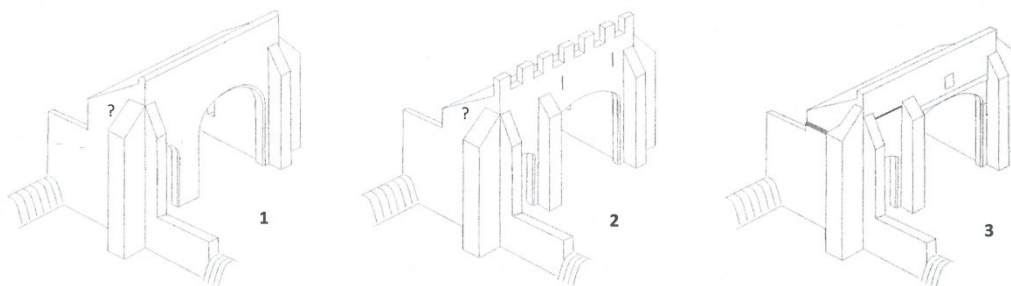
¹⁴ TERMOTE 2012, 20.

¹⁵ TERMOTE 2012, 20-21

van de vroegste toepassingen van dit metselverband is¹⁶. Tussen de bakstenen komt een witte kalkmortel voor, gekenmerkt door fijne baksteenhamotte.

Figuur 9. Poortgebouw Ten Bogaerde, Grondplan, opstanden en doorsneden van de binnenzijde van de noord- en zuidgevel (TERMOTÉ 2012, fig. 30).

Figuur 10. Evolutie van het poortgebouw Ten Bogaerde. Legende: 1. 13de eeuw; 2. 1600-1627; 3. 1712-1723 (TERMOTÉ 2012, fig. 31)

¹⁶ In deze regio wordt de introductie van dit verband doorgaans in het derde kwart van de 13de eeuw gesitueerd (LEHOUCQ 2008, 216-218). Vermoedelijk is het gebruik van het staand verband hier eerder een bouwtechnische oplossing eerder dan een evolutie (TERMOTÉ 2012, 20).

Wat de 17de-eeuwse fase betreft, zijn geen duidelijke sporen in het metselwerk bewaard¹⁷. Vermoedelijk is deze fase in verband te brengen met de omvorming van de hoeve tot noodabdij ca. 1600. In elk geval wordt op de tekening van Vedastus de Plouich (ca. 1641) reeds de verbouwde poort afgebeeld (fig. 7). In 1692 werd de poort onbruikbaar gemaakt, o.a. door het middenblok tussen de poorten te verwijderen.

De laatste bouwphase tenslotte is te situeren in de 18de eeuw, vermoedelijk kort na 1712 en voor 1725. Deze fase was eerder een herstel/reconstructie dan een nieuwe bouwphase.

1.4.3. ONDERZOEKSVRAGEN

Op basis van het bouwhistorisch onderzoek werden door Johan Termote volgende vragen geformuleerd¹⁸:

- Leunde er aan de straatzijde van het oorspronkelijke poortgebouw een middensteunbeer? Dit element komt steeds voor aan de erfzijde, maar nauwelijks of niet aan de straatzijde. Anderzijds is dit element duidelijk te zien op de afbeelding door Vedastus du Plouich van kort voor 1641 (fig. 7).
  - Was de eigenlijke poort aangezet op een kettingmuur?
  - Hoe diep zijn de dammuren aangelegd?
- Er zijn immers nauwelijks gegevens over de dikte van de muur en de aanzetdiepte. De basis van de zuidelijke dammuur is niet meer zichtbaar. Dit kan een belangrijke aanwijzing zijn voor de initiële inplanting van de poort en voor de oorspronkelijke breedte en verloop van de walgracht op deze plaats.

---

¹⁷ TERMOTE 2012, 40.

¹⁸ TERMOTE 2012, 48.

2. METHODE

2.1. ALGEMEEN

De toe te passen methode werd gedetailleerd beschreven in de bijzondere voorwaarden:

Tijdens de restauratie wordt de asfaltering verwijderd met de grootste zorg. Vlak onder de asfaltering kunnen ter hoogte van de verdwenen houten poortvleugels, waar de scharnieren zich bevinden, de originele taatsstenen (in natuursteen) worden verwacht. Ook de kasseibestrating, die vermoedelijk 17de-eeuws is, is wellicht nog bewaard¹⁹. Die kasseistenen worden allemaal verzameld en bewaard voor de restauratie van de kasseibestrating.

Onder de asfaltering en de kasseien kunnen ook archeologische structuren aan het licht komen. Ter hoogte van de weggenomen kasseien wordt tot een maximale diepte van 30cm manueel uitgegraven. Een archeologische begeleiding, waarbij de sporen en structuren worden opgetekend en de vondsten worden verzameld, is dus aangewezen. Volgende sporen en structuren zijn te verwachten:

- Fundering van het poortgebouw (minstens onder de jongere omheiningsmuur te verwachten, aan weerszijden van de doorgang);
- Sporen en structuren die dateren van voor of tijdens de bouw van het poortgebouw (13de eeuw). Hierbij kunnen vooral kuilen en greppels verwacht worden met vondstmateriaal in de vulling.

2.2. BEGELEIDING

Figuur 11. Overzichtsfoto opgravingsvlak

¹⁹ LALOO E.A. 2015

Bij aanvang van het archeologisch onderzoek bleek dat de zone ter hoogte van de toegangspoort reeds tot op 30cm -Mv reeds volledig uitgegraven was (fig. 11)²⁰. Het onderzoek diende zich dan ook noodgedwongen te beperken tot het opkuisen en registratie van de aan het licht gekomen resten. Tenslotte werd het profiel zowel aan de erfzijde als aan de straatzijde ingetekend.

2.3. UITWERKING EN DATABEHEER

Tijdens de basisuitwerking zijn de opgravingsdata geadministreerd en gedigitaliseerd en is over het terreinwerk en de uitwerking gerapporteerd.

---

²⁰ Tijdens het verwijderen van de asfalt en de onderfundering werd door de aannemer een gerecupereerde middeleeuwse profielsteen en enkele kasseistenen aan de kant gelegd.

3. RESULTATEN

3.1. STRATIGRAFIE

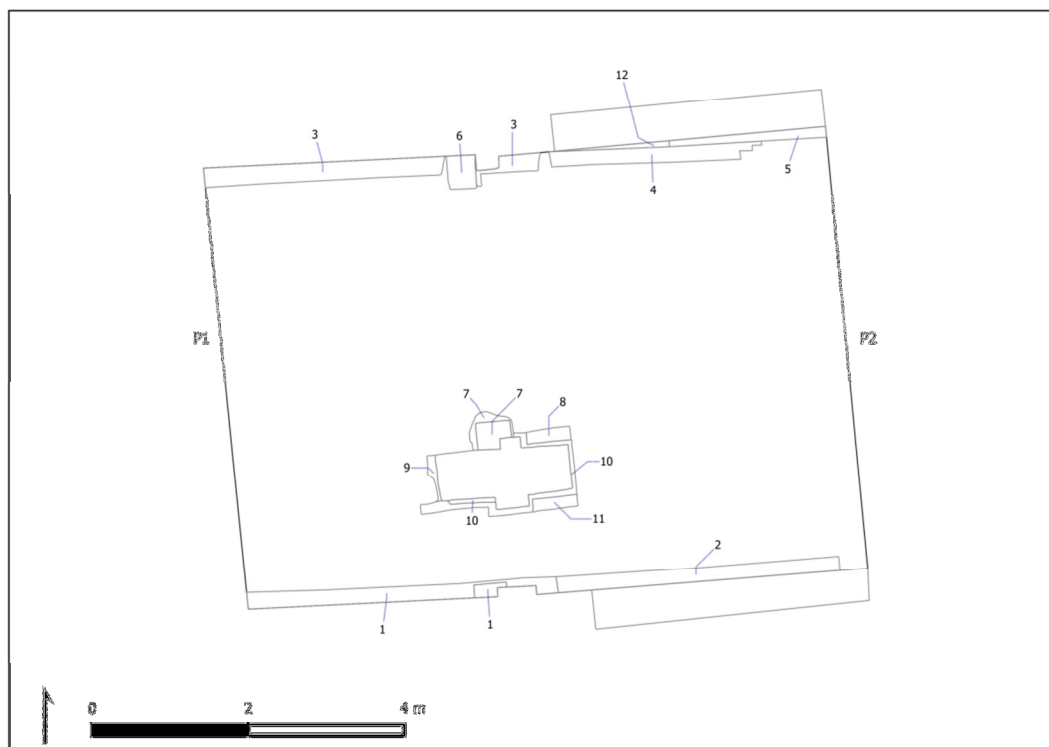
Voor de profieltekeningen (P1 en P2) kan verwezen worden naar bijlage 1.

Onder de huidige asfaltverharding bevindt zich een puinpakket, bestaande uit baksteenpuin en (harde witte) kalkmortel en waarin enkele vergraven kasseistenen, vermoedelijk afkomstig van het oorspronkelijke wegdek, voorkomen (P1/L4 en P2/L3). Waarschijnlijk kan dit pakket beschouwd worden als onderlaag voor het asfalt. Dit pakket dekt een sterk heterogene laag bruingrijs zand af, waarin eveneens veel kleine puinfragmenten voorkomen (P1/L5). In deze laag bevindt zich de uitgraafdiepte van de put, waarop alles werd geregistreerd.

Aan oostelijke zijde, ter hoogte van profiel 2, kunnen heel lokaal nog enkele kasseistenen vastgesteld worden, die zich mogelijk nog *in situ* bevinden. Deze -onregelmatig gevormde- kasseien kunnen bijgevolg een restant zijn van het oudere kasseiniveau, dat zich hier situeerde. De bovenzijde hiervan bevindt zich op slechts ca. 20cm (4,85m +TAW) onder het huidige straatpeil. Gezien de heel beperkte omvang en registratiemogelijkheden van het mogelijke restant, is het echter niet aangewezen om hieruit verregaande conclusies te trekken.

In profiel 2 dient ook de aanwezigheid van een profielsteen, een hoekbasement, in Doornikse kalksteen vermeld te worden.

3.2. SPOREN EN STRUCTUREN

Figuur 12. Algemeen sporenplan

3.3. NOORDELIJKE BINNENMUUR VAN HET POORTGEBOUW

Ondanks het feit dat slechts 2 baksteenlagen onderzocht konden worden, kon toch vastgesteld worden dat de noordmuur van het poortgebouw gefundeerd is op geeloranje bakstenen van het formaat 29x13.5x8cm/30x14.5x9cm (**spoor 3**, fig. 13-14). De bakstenen zijn duidelijk minder regelmatig dan de stenen, gebruikt in het opgaand metselwerk²¹. S3 kon onderzocht worden over een afstand van ca. 4m. De natuursteen met ijzeren taatsdoos (S6) was, o.a. op basis van de aard van de kalkmortel onder de natuursteen, in een jongere fase in S3 ingepast.

Het verband tussen spoor 4, 5 en 12, de baksteenrestanten aangetroffen onder de 20ste-eeuwse randen van de doorgang (fig. 15), kan slechts met zekerheid bepaald worden na een grondig, destructief onderzoek. In deze fase van het onderzoek werden echter geen bakstenen uitgebroken; bijgevolg kunnen geen verregaande conclusies getrokken worden.

S4 bevindt zich in het verlengde van S3 en volgt in tegenstelling tot S5 en 12 dezelfde lijn als S3. Het gaat om vrij onzorgvuldig metselwerk, voornamelijk gekenmerkt door de aanwezigheid van recuperatiemateriaal en overvloedig gebruik van zeer harde witbeige kalkmortel.

²¹ Deze vaststelling bevestigt de waarnemingen van Johan Termote (TERMOTE 2012, 20).

Figuur 13. Overzichtsfoto S3 (noordelijke binnenmuur)

Figuur 14. Detailfoto S3 (noordelijke binnenmuur)

Figuur 15. Overzichtsfoto S4-5-12 (noordelijke binnenmuur)

Figuur 16. Detailfoto S4-5 (noordelijke binnenmuur)

Spoor 5 en **spoor 12** situeren zich in elkaars verlengde. Interessant is de vaststelling dat beide niet de oorspronkelijke lijn van de noordelijke binnenmuur volgen. Spoor 5 is opgebouwd uit orangerode bakstenen van 28x12x8cm/28,5x12,5x8cm. Het metselwerk wordt verder gekenmerkt door het overvloedig gebruik van harde grijze kalkmortel. Aan westelijke zijde bevindt zich een rij bakstenen op hun lange zijde. Deze bakstenen konden vastgesteld worden over een afstand van 109cm (12 bakstenen). Hoe deze bakstenen precies te interpreteren zijn, is niet helemaal duidelijk.

Spoor 12 is opgebouwd uit gele en donkerrode bakstenen (23,5x?x5,5cm) en harde witte kalkmortel. S12 werd op S4 aangelegd en is dus jonger.

3.4. ZUIDELIJKE BINNENMUUR VAN HET POORTGEBOUW

Spoor 1 betreft de fundering van de zuidelijke muur van het poortgebouw. Tot op het niveau van het archeologisch vlak kwamen oorspronkelijk 3 baksteenlagen voor; de bovenste laag was quasi volledig uitgebroken. Het metselwerk van S1 vertoonde zeer veel overeenkomsten met S3; S1 dient dan ook geïnterpreteerd te worden als de tegenhanger van S3. S1 wordt gekenmerkt door verzorgd metselwerk, bestaande uit onregelmatige, geel/geeloranje bakstenen van 30x?x8cm/30,5x15x?cm/29,5x?x7cm. Het metselwerk wordt verder gekenmerkt door het gebruik van vrij harde grijsbeige kalkmortel, met grote zichtbare fragmenten kalkmortel en vrij dikke voegen. De natuursteen, ter hoogte van het voetgangerspoortje, is duidelijk in een jongere fase ingepast in S1.

S1 vertoonde een duidelijke naad met **spoor 2**. Dit metselwerk situeert zich onder de zuidelijke rand van de doorgang. Deze muur wordt op basis van het bouwhistorisch onderzoek gedateerd in het midden van de 20ste eeuw (cfr. fig. 8-9). S2 wordt, in vergelijking tot S1, gekenmerkt door minder zorgvuldig metselwerk, opgebouwd uit recuperatiemateriaal en vrij harde witbeige kalkmortel. S2 is duidelijk uitgebroken aan oostelijke zijde.

Figuur 17. Overzichtsfoto S1 (zuidelijke binnenmuur)

Figuur 18. Overzichtsfoto S2 (zuidelijke binnenmuur)

3.5. ZONE TER HOOGTE VAN DE MIDDENSTEUNBEER

Op ca. 4.95m TAW komt zowel aan zuidelijke, oostelijke en noordelijke zijde van de steunbeer een versnijding van 5.5cm voor: **Spoor 10**. Enkel ter hoogte van de deurslag, aan zuidelijke zijde, loopt de breedte van de versnijding op tot 11cm. De versnijding (2 baksteenlagen) is zorgvuldig gemetseld en bestaat uit volledige bakstenen van 28.5x13.5/14x8.5/9cm. Ook bakstenen met een lengte van 29.5cm werden vastgesteld.

Ter hoogte van het archeologisch vlak werden ten oosten van het voetgangerspootje, zowel aan noordelijke als aan zuidelijke zijde van de steunbeer, gele/geeloranje bakstenen van 28x14/28.5x13x8cm, gevat in vrij harde witgrijze kalkmortel vastgesteld (**spoor 8 en spoor 11**). S8 en S11 zijn duidelijk elkaars tegenhanger; beide bevatten onvolledige bakstenen.

Hoe **spoor 9** (26.5x13.5/14x8.5/9cm) te interpreteren is, is moeilijk te bepalen t.g.v. sterke verstoringsgraad. Vermoedelijk gaat het om een deel van spoor 10.

Figuur 19. Detailfoto S8

Figuur 20. Overzichtsfoto S8

Figuur 21. Overzichtsfoto S10 en S11 (zijde voetgangspoortje)

Figuur 22. Overzichtsfoto S9 (erfzijde)

3.6. INTERPRETATIE

3.6.1. NOORDELIJKE BINNENMUUR VAN HET POORTGEBOUW

- De fundering van de noordelijke binnenmuur van het poortgebouw (S3) was, zoals Johan Termote reeds opmerkte, opgebouwd uit onregelmatige, handgevormde bakstenen in een wild verband²². Deze bakstenen zijn iets groter van formaat dan de bakstenen, gebruikt voor het opgaand muurwerk. Onderbouw en opgaand muurwerk lijken echter wel tot dezelfde fase te behoren.
- Het archeologisch onderzoek heeft bevestigd dat de natuursteen met ijzeren taatsdoos, zoals reeds opgemerkt door Johan Termote, in een latere fase werd ingevoegd en geen deel uitmaakt van de oorspronkelijke 13de-eeuwse constructie²³.
- S4, S5 en S12, onder de huidige 20ste-eeuwse rand van de doorgang, lijken opeenvolgende fases van de onderbouw van deze rand te zijn.
- Het feit dat S4 precies in het verlengde ligt van S3, i.t.t. S5 en S12, roept vragen op. Is de knik in de toegangsweg een vrij recent gegeven?
- Zowel de opbouw als het materiaalgebruik suggereren dat S4 te koppelen is aan een verbouwingsfase van het oorspronkelijke poortgebouw. Ofwel kwam S4 tot stand tijdens de verbouwingsfase van 1600-1627 ofwel tijdens de aanpassing van 1712-1723. S5 en S12 behoren tot een jongere fase dan S4, maar zijn ouder dan de huidige fase.

3.6.2. ZUIDELIJKE BINNENMUUR VAN HET POORTGEBOUW

- S1 is duidelijk de tegenhanger van S3 en behoort bijgevolg eveneens tot de 13de-eeuwse fase.
- S2 lijkt op basis van materiaalgebruik de tegenhanger te zijn van S4.
- Tijdens het archeologisch onderzoek kon geen informatie verkregen worden over de zuidelijke dammuur.

3.6.3. ZONE MIDDENSTEUNBEER

- Ter hoogte van de middensteunbeer werd zowel aan noordelijke als aan zuidelijke zijde een versnijding aangetroffen. De aard van de gebruikte bakstenen (onregelmatige, handgevormde bakstenen), alsook het formaat en het regelmatige metselwerk is kenmerkend voor de 13de-eeuwse fase. Ondanks deze vaststelling kan in deze fase niet met zekerheid gesteld worden dat de oorspronkelijke 13de-eeuwse poort gekenmerkt wordt door de aanwezigheid van een middensteunbeer aan straatzijde. Deze hypothese dient immers gestaafd te worden door waarnemingen op een dieper niveau. Momenteel kan immers niet volledig uitgesloten worden dat de versnijding opgebouwd is uit recuperatiemateriaal en bijgevolg deel uitmaakt van de 18de-eeuwse fase.

---

²² TERMOTE 2012, 20.

²³ TERMOTE 2012, 30.

4. CONCLUSIES

In opdracht van Aquastra bvba en de gemeente Koksijde heeft het archeologisch projectbureau Ruben Willaert bvba in oktober 2015 een beperkt archeologisch onderzoek uitgevoerd ter hoogte van de toegangspoort van de abdijhoeve Ten Bogaerde te Koksijde (prov. W-Vl.). Het onderzoek kaderde binnen de restauratie van de poort. Doelstelling van het onderzoek was om na te gaan of er op de planlocatie archeologische resten aanwezig zijn onder het uitgebroken wegniveau .

Ondanks het feit dat bij aanvang van de werken de zone reeds volledig tot op 30cm –MV uitgegraven was, konden toch enkele interessante vaststellingen gedaan worden. Deze vaststellingen dragen bij tot de evolutie van het poortgebouw en de directe omgeving.

Wat oudere straatniveaus betreft, konden enkel aan oostelijke zijde, ter hoogte van profiel 2, heel lokaal nog enkele *in situ* bewaarde kasseistenen vastgesteld worden. Mogelijk zijn deze onregelmatige kasseien een restant van het oudere kasseiniveau, dat zich hier situeerde.

Wat het poortgebouw zelf betreft, kon zowel aan noordelijke als aan zuidelijke zijde de onderbouw onderzocht worden. De vaststellingen i.v.m. de aard en het formaat van de gebruikte bakstenen en het metselwerk in het algemeen sluiten aan bij de waarnemingen, in 2012 gedaan door Johan Termote. Er zijn bovendien geen aanwijzingen dat de fundering tot een oudere fase zou behoren dan het opgaand metselwerk.

Noch aan noordelijke noch aan zuidelijke zijde kon informatie verkregen worden over de damwanden. Er kon m.a.w. geen bijkomende informatie ingewonnen worden over de oorspronkelijke breedte en verloop van de walgracht.

Wat de zone van de middensteunbeer aan straatzijde betreft, kon het archeologisch onderzoek geen definitief antwoord geven op de vraag of de oorspronkelijke 13de-eeuwse toegangspoort al dan niet verstevigd was met een steunelement. Enkele elementen lijken in deze richting te wijzen, maar het gebruik van recuperatiemateriaal kon niet definitief uitgesloten worden.

5. BIBLIOGRAFIE

DE KRAKER A. 2005, Domeinbeheer en waterstaatszorg 1128-1796, in Vanclooster, D. (ed.), *De Duinenabdij van Koksijde. Cisterciënzers in de Lage Landen*, Tielt, p. 87-117.

DUBOIS A. & HUYGHEBAERT N. 1966, Abbaye des Dunes, à Coxyde et à Bruges, in: *Monasticon Belge, dl. III : Flandre Occidentale*, dl. 2, Luik, p. 353-466.

GOOSSENS, M. & TERMOTE, J. 1995, Het uithof Ten Bogaerde in Koksijde, in: *M&L Monumenten en Landschappen*, 14.1, 49-59.

LALOO P., MIKKELSEN J., WINDEY S., VAN MEIRVENNE M., DELEFORTERIE S., LEHOUCK A. 2015, 'Koksijde Ten Bogaerde. Rapportage van het archeologisch onderzoek voor de opmaak van het landschapsbeheerplan Ten Bogaerde', Gate-rapport 91, Bredene.

LEHOUCK, A. 2008, Gebruik en productie van baksteen in de regio Veurne van circa 1200 tot circa 1550, in: COOMANS, T. & VAN ROYEN, H. (eds), *Medieval Brick Architecture in Flanders and Northern Europe: The Question of the Cistercian Origin*, (Novi Monasterii 7. Jaarboek Abdijmuseum Ten Duinen 1138), Gent.

LEHOUCK, A. 2011, « Korte historiek van de monumentale schuur » (bijlage bij de BVW bij vergunning voor een archeologische prospectie met ingreep in de bodem : Koksijde, Ten Bogaerdelaan) [= uittreksel uit: Beun, A.-S. & Lehouck, A. 2011, Gemeente Koksijde: Beleidsvisie site Ten Bogaerde 2011-2019, 20 p.

LEHOUCK A. & VAN ACKER J. 2012, Vorming van monastieke landschappen? Domeinbeheer door religieuze instellingen in Noordwest-Europa van de 12de tot de 18de eeuw, in: *Vorming van monastieke landschappen? Domeinbeheer door religieuze instellingen in Noordwest-Europa van de 12de tot de 18de eeuw* (Novi Monasterii 11. Jaarboek Abdijmuseum Ten Duinen 1138), Gent.

LEHOUCK A, VAN ACKER J., DEMUYNCK A., WILLAERT R. 2013, 'De cartouches van Ten Bogaerde in Koksijde', Novi Monasterii. Jaarboek Abdijmuseum Ten Duinen, vol. 12 (2012), p. 57-73.

LOOPIK J., LEHOUCK A. 2015 (te verschijnen), 'Koksijde – Hof ter Hille. Een archeologische opgraving', VEC-rapport 30, Leuven.

SCHOCKAERT E. 2003, *De abten der Cisterciënzerafdij Onze-Lieve-Vrouw-Ten-Duinen te Koksijde (1107-1627)*, Koksijde.

TERMOTE J. 2012, *De poort van de hoeve Ten Bogaerde. Bouwhistorisch onderzoek*, (onuitgegeven rapport Bouwhistorisch onderzoek), Koksijde.

6. BIJLAGEN

